

НАВЧАННЯ ВИРОБНИЧИХ ФУНКЦІЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У статті обґрунтовано актуальність навчання виробничих функцій майбутнього вчителя іноземних мов, визначені ознаки професійно спрямованого заняття, запропоновано шляхи навчання виробничих функцій у процесі формування професійно орієнтованої англomовної граматичної компетенції.

Ключові слова: виробничі функції, професійно орієнтована англomовна граматична компетенція, рання професіоналізація.

Процеси інтеграції в Європі, встановлення та розвиток дипломатичних відносин із багатьма країнами світу зумовлюють соціальне замовлення суспільства – підготовку фахівців, які володіють англійською мовою, що стала мовою міжнародного спілкування. У цьому контексті велике значення в системі вищої освіти набуває як навчання студентів міжкультурного спілкування, так і вміння навчати його інших.

Актуальність і важливість навчання студентів виробничих функцій майбутнього вчителя у процесі формування професійно орієнтованої англomовної граматичної компетенції (ПОАГК) обумовлена професійно-педагогічною спрямованістю навчального процесу, що розглядається в сучасній науці як відображення інтересу та психологічної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності. Крім того, професіоналізація занять дає можливість студентам відчутти складність і водночас відповідальність професії вчителя, що, у свою чергу, впливає на ставлення студентів до викладачів, предмета, а також сприяє підвищенню їхнього інтересу до майбутньої професії.

Проблема формування професійної компетенції майбутніх учителів була об'єктом дослідження багатьох учених. Так, М. В. Якушев розробив методику навчання майбутніх учителів аналізувати підручники з іноземної мови (ІМ) у процесі методичної підготовки [12]. У свою чергу, Т. П. Камаєва професіоналізацію занять з ІМ пов'язує з необхідністю формування професійно-методичних умінь мовленнєвої взаємодії та вказує на необхідність вирішення методичних завдань [4]. О. Б. Репл запропонувала методику формування професійних умінь навчання лексичної сторони іншомовного мовлення [8]. С. В. Роман розробила методику проведення занять з практики англійської мови з використанням навчально-професійних завдань [9]. Здійснені дослідження не висчерпують усіх аспектів професіоналізації практичних занять, саме тому розгляд проблеми навчання студентів здатності виконувати виробничі функції майбутнього вчителя у процесі формування ПОАГК і є завданням нашої статті.

Необхідність формування у студентів здатності виконувати виробничі функції майбутнього вчителя тісно пов'язана з проблемою ранньої професіоналізації практичних занять. Беручи до уваги визначені Г. В. Перфіловою ознаки професійно спрямованого заняття з ІМ, а також з урахуванням того факту, що формування професійних навичок і вмінь мають органічно включатися у природний хід навчального процесу, не порушуючи його цілісності, ми вважаємо, що професійно орієнтованим можна визнати заняття, якому притаманні такі ознаки:

1. Визначена і сформульована конкретна мета співвіднесена з володінням ІМ "для інших" (з урахуванням специфіки мовного та мовленнєвого матеріалу, що засвоюється).
2. Професійні навички та вміння, формування яких передбачено метою, є складовою частиною цілісного комплексу, розрахованого на цикл занять (конкретний етап, певний аспект мови і т.д.).
3. Передбачені оптимальні шляхи та засоби досягнення поставленої мети.
4. Відібрані змістовні елементи, на основі яких здійснюється формування професійних навичок і вмінь.
5. Передбачено комплекс вправ, що відображує стадійність становлення професійних навичок і вмінь.
6. Використані найбільш раціональні прийоми навчання, які дозволяють створити в умовах практичного заняття з ІМ фрагменти майбутньої професійної діяльності [7, с. 8-9].

З'ясування основних ознак професійно спрямованого заняття вказує на необхідність професійно орієнтованої організації процесу навчання, пошуку нових шляхів підвищення ефективності професійно-педагогічної підготовки вчителів ІМ. З урахуванням того факту, що кінцевою метою підготовки вчителя ІМ є не лише засвоєння теоретичних знань, а й формування професійної компетенції, яка забезпечить успішне здійснення основних педагогічних функцій вчителя ІМ, вважаємо за потрібне зупинитись на виробничих функціях, притаманних професійній діяльності вчителя, та визначити домінуючі, навчання яких є ефективним на заняттях з практичної граматики.

Отже, вчитель ІМ має бути підготовлений до роботи в початковій, основній і старшій школі різних типів навчальних закладів. Він має володіти здатністю виконувати певні виробничі функції та типові для цих функцій задачі діяльності [2, с. 11]. У сучасній методичній літературі виділяють такі виробничі функції вчителя ІМ: комунікативно-навчальну, гностичну, конструктивно-плануючу, організаторську, освітню, виховну та розвиваючу. Звичайно, ефективність навчального процесу можна забезпечити у разі комплексного навчання усіх зазначених функцій, проте в цілях нашого дослідження ми не вважаємо за необхідне вказувати особливості й загальні характеристики кожної з них. Однак визначення та розгляд домінуючих функцій є необхідною передумовою успішного формування ПОАГК майбутніх учителів. Особливого значення набуває комунікативно-навчальна функція, оскільки вона передбачає формування іншомовної мовленнєвої, мовної, соціокультурної та навчальної компетенції. Ця функція визначає зміст усіх інших виробничих функцій вчителя ІМ. Саме тому, як зазначають С. П. Шатілов та Ю. В. Єрьомін, у процесі теоретичної та практичної мовної підготовки необхідно звертати особливу увагу на розвиток і вдосконалення професійних комунікативних навичок і вмінь майбутнього вчителя ІМ, які будуть складати основу його комунікативно-навчальної діяльності при навчанні учнів практичного володіння ІМ [11, с. 4-5]. З психолого-педагогічної точки зору, ця функція передбачає не лише встановлення правильних взаємовідносин з учнями, але й з іншими вчителями, з адміністрацією школи [3, с. 354]. Вирішальність комунікативно-навчальної функції пов'язана, в першу чергу, з тим фактом, що її виконання та типових для цієї функції завдань діяльності має забезпечити досягнення основної мети навчання ІМ в середній школі – формування в учнів комунікативної компетенції.

Комунікативно-навчальна функція вчителя ІМ, за визначенням С. П. Шатілова, Ю. В. Єрьоміна, включає такі аспекти: мотиваційно-стимулюючий, інформаційно-орієнтуючий, контрольньо-корегуючий.

Мотиваційно-стимулюючий аспект полягає у створенні внутрішньої потреби учнів користуватися ІМ як засобом спілкування шляхом:

- 1) використання природних мовленнєвих ситуацій, що виникають на уроці;
- 2) утворення ігрових ситуацій з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, рівня їхньої підготовки з мови, цілей конкретного уроку;
- 3) формування комунікативно-стимулюючих установок при виконанні мовних, умовно-мовленнєвих та мовленнєвих вправ для утворення стійких навичок і творчих умінь у різних видах мовленнєвої діяльності.

Комунікативно-навчальна функція має також контрольньо-корегуючий аспект, який має забезпечити управління процесом оволодіння учнями мовою та коректування на основі "зворотнього зв'язку", що інформує вчителя про рівень сформованості мовленнєвих дій та операцій і самої мовленнєвої діяльності іноземною мовою.

Здійснення комунікативно-навчальної функції передбачає професійне оволодіння ІМ, яке дозволяє вчителю будувати навчальний процес на комунікативній основі з урахуванням рівня володіння ІМ учнів різних класів і можливих труднощів, що виникають при оволодінні ІМ на різних етапах роботи [11, с. 5-7]. Від рівня сформованості комунікативної компетенції вчителя ІМ залежить рівень сформованості цієї компетенції в учнів. Відомо, що оволодіти ІМ можна лише через ІМ, адже ІМ виступає в навчальному процесі не лише як мета, але й як важливий засіб навчання: засвоєння ІМ є засобом для досягнення виховних та освітніх цілей. Як зазначає К. І. Саломатов, навчальні заняття з ІМ не лише дають студентам необхідні знання і навички, є засобом навчання та педагогічного спілкування, а й є для них психолого-педагогічною моделлю, аналогом їхньої майбутньої професійної діяльності з такою різницею, що в навчально-виховному процесі у вищих закладах освіти студент виступає в позиції суб'єкта навчальної діяльності, в той час як у школі він буде виступати в аналогічному процесі в якості активного суб'єкта педагогічної діяльності [10, с. 3].

Таким чином, навчання студентів виконувати комунікативно-навчальну функцію при формуванні ПОАГК має здійснюватися шляхом наближення процесу навчання до процесу реального спілкування, крім того, має передбачати організацію активної творчої діяльності, використання колективних форм навчання, прийомів проблемного навчання, що, у свою чергу, вимагає створення та використання ситуацій реального спілкування, побудову процесу навчання ІМ як моделі процесу комунікації.

Наступна, гностична функція, передбачає формування в учнів умінь аналізувати і прогнозувати навчальну діяльність учнів, а також професійну діяльність як власну, так і інших учителів [2, с. 12]. Гностичні вміння включають ще й уміння порівнювати мовні одиниці та класифікувати їх, аналізувати

діалогічні та монологічні тексти, складати лінгвокраєзнавчий коментар до текстів і т.д. [1, с. 26]. Крім того, як указує І. О. Зимня, ця функція передбачає вивчення змісту та способів впливу на інших людей, їхніх вікових та індивідуально-психологічних особливостей, особливостей процесу та результатів власної діяльності, її позитивних та негативних боків [3, с. 354]. Що стосується гностичної функції вчителя ІМ, то вона тісно пов'язана з гностичною діяльністю, яка включає аналіз цілі та змісту навчання, мовного та мовленнєвого матеріалу, що підлягає засвоєнню й використанню в іншомовній мовленнєвій діяльності учнів; вивчення учнів, рівня їхньої навченості, інтересів, нахилів, здібностей; аналіз методів та прийомів навчання, умов їх ефективного використання, врахування своїх індивідуальних особливостей; аналіз наявності в учнів можливостей матеріальних засобів для оснащення процесу навчання; аналіз отриманих результатів навчання та коректування на цій основі власної діяльності [5, с. 22]. З огляду на зазначене, заняття з практичної граматики мають бути спрямованими на виконання гностичної функції, а звідси – містити типи та види завдань, які б сприяли формуванню вмінь аналізувати власну професійну діяльність, аналізувати власні й інших студентів результати навчання, а також робити лінгвометодичний аналіз мовного та мовленнєвого навчального матеріалу [2, с. 14].

Гностична діяльність тісно пов'язана з конструктивно-плануючою. Конструктивно-плануюча функція передбачає вміння "планувати і творчо конструювати як навчально-виховний процес з ІМ в цілому, так і його компоненти з урахуванням особливостей навчання ІМ учнів певного рівня" [2, с. 14]. Отже, заняття з практичної граматики мають бути спрямованими на формування таких умінь: планувати роботу з повідомлення лінгвістичних знань, планувати власну роботу з формування та розвитку спеціальних навчальних умінь (самостійної роботи, самоконтролю, взаємоконтролю, само / взаємокорекції, використання довідкової літератури) як фактора, що сприяє інтенсифікації навчально-комунікативної діяльності студентів на заняттях і вдома, аналізувати матеріал з точки зору труднощів, які він може викликати, формулювати чіткі інструкції, зразки або алгоритми виконання певних вправ, конструювати ситуації з метою організації навчально-комунікативної іншомовної діяльності, створювати допоміжні засоби навчання [2, с. 62-65].

Виховна функція передбачає виховання учнів "через систему особистого ставлення до іншомовної культури і процесу оволодіння цією культурою" [2, с. 16]. Надзвичайна значимість цієї функції зумовлена глобальною метою освіти, якою є всебічний та гармонійний розвиток особистості, адже в процесі навчання особлива увага приділяється формуванню особистості майбутнього вчителя, його системи цінностей та життєвих орієнтацій. Формування особистості студентів, їхнє виховання у процесі навчання ІМ забезпечується підбором навчального матеріалу, в якому відображені загальнолюдські моральні цінності; застосуванням у процесі навчання проблемних завдань, вирішення яких потребує висловлення своїх почуттів, поглядів, критичної оцінки і своєї власної думки щодо різних подій, стосунків, фактів, які представлені в інформативному навчальному матеріалі [6, с. 41].

Розвиваюча функція полягає у розвитку інтелектуальної та емоційної сфер особистості учнів, їхніх пізнавальних і розумових здібностей у процесі оволодіння іншомовним мовленням. Виконання цієї функції при формуванні ПОАГК досягається шляхом розвитку мовної здогадки студентів, розвитку умінь логічного викладання думок, прогнозування висловлювання, розвитку мислення, пам'яті, уваги, уяви та готовності вступати в іншомовне спілкування [2, с. 17].

Таким чином, розгляд домінуючих виробничих функцій майбутнього вчителя ІМ та шляхів їх навчання сприятиме формуванню у студентів ПОАГК, проте ефективність формування вказаної компетенції залежить ще й від урахування психологічних передумов, визначення яких є перспективою нашого подальшого дослідження.

Стеченко Т. А.

ОБУЧЕНИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫМ ФУНКЦИЯМ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ГРАММАТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

В статье обоснована актуальность обучения производственным функциям будущего учителя иностранных языков, определены признаки профессионально ориентированного занятия, предложены способы обучения производственным функциям в процессе формирования профессионально ориентированной англоязычной грамматической компетенции.

Ключевые слова: производственные функции, профессионально ориентированная англоязычная грамматическая компетенция, ранняя профессионализация.

Stechenko T. O.

TEACHING PRACTICAL FUNCTIONS OF TEACHER TRAINEE WHILE FORMING THE
PROFESSIONALLY ORIENTED ENGLISH GRAMMAR COMPETENCE

The necessity of teaching practical functions of a future FL teacher is substantiated, the qualities of professionally oriented class are defined, the ways of forming professionally oriented English grammar competence in students are suggested.

Key words: *practical functions, professionally oriented English grammar competence, early professionalization.*

Література

1. Бердичевский А. Л. Оптимизация системы обучения иностранному языку в педагогическом вузе / А. Л. Бердичевский – М. : Высш.шк., 1989. – 103 с.
2. Виробничі функції, типові задачі діяльності та вміння учителя іноземної мови (спеціаліста) / Колектив авторів під керівництвом С. Ю. Ніколаєвої // Бібліотечка журналу "Іноземні мови". – Вип. 4. – 1996. – 93 с.
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология : Учеб. пособие / И. А. Зимняя. – Ростов на Дону: Феникс, 1997. – 480 с.
4. Камаева Т. П. Формирование профессионально-методических умений речевого взаимодействия на иностранном языке (английский язык) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. П. Камаева. – М., 1990. – 390 с.
5. Куренкова Т. П. Профессионально-направленное совершенствование грамматической стороны устной иноязычной речи студентов 3-4 курсов языкового педагогического вуза (на материале англ. языка) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. П. Куренкова. – Горький, 1983. – 293 с.
6. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / Колект. авторів під керівництвом С. Ю. Ніколаєвої. – 2-е вид., випр. і перероб. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
7. Перфилова Г. В. Профессиональная направленность овладения иностранным языком на практических занятиях / Г. В. Перфилова // Профессионально-методическая подготовка преподавателей иностранного языка : Сб. науч. тр. МГПИИЯ им. М. Тореза. – М., 1986. – Вып. 277. – С. 5–10.
8. Репп Е. Б. Формирование профессиональных умений обучения лексической стороне иноязычной речи у студентов III-IV курсов факультета иностранных языков педагогического вуза (на материале английского языка) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Е. Б. Репп. – Л., 1990. – 247 с.
9. Роман С. В. Методика проведения занятий по практике английского языка с использованием учебно-профессиональных задач (I курс языкового педвуза) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / С. В. Роман. – К., 1982. – 230 с.
10. Саломатов К. И. Принципы выделения и классификации умений в учебной работе учителя иностранного языка / К. И. Саломатов // Профессионально направленное обучение иностранному языку в педагогическом вузе : Межвуз. сб. науч. тр. – Л., 1985. – С. 16–25.
11. Шатилов С. Ф., Ерёмин Ю. В. Некоторые теоретические вопросы профессионально направленного обучения иностранному языку в педагогическом вузе / С. Ф. Шатилов, Ю. В. Ерёмин // Профессионально направленное обучение иностранному языку в педагогическом вузе : Межвуз. сб. науч. тр. – Л., 1985. – С. 3–16.
12. Якушев М. В. Обучение анализу учебника иностранного языка в процессе методической подготовки будущего учителя (на материале учебников немецкого языка) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / М. В. Якушев. – Орёл, 1998. – 190 с.

Стаття надійшла до редакції 26.08.11